

Introduzione

πλοῦτον δὲ καὶ πενίαν μή μοι δῶς,
σύνταξον δέ μοι τὰ δέοντα καὶ τὰ αὐτάρκη
(Pr (LXX) 30,8)

πενία, πτωχεία, ταπεινότης
ὄλβος, κέρδος, ἄφενος, πλοῦτος, χρήματα

Hes. Op. 633-638

ὥς περ ἑμός τε πατήρ καὶ σός, μέγα νήπιε Πέρση,
πλωΐζεσκ' ἐν νηυσί, βίου κεχρημένος ἐσθλοῦ·
ὅς ποτε καὶ τεῖδ' ἦλθε πολὺν διὰ πόντον ἀνύσσας,
Κύμην Αἰολίδα προλιπὼν ἐν νηὶ μελαίνῃ,
οὐκ ἄφενος φεύγων οὐδὲ **πλοῦτόν τε καὶ ὄλβον**,
ἀλλὰ κακὴν **πενίην**, τὴν Ζεὺς ἀνδρεσσι δίδωσιν.

635

Od. XIV 156s.

ἐχθρὸς γάρ μοι κείνος ὁμῶς Αἴδαο πύλησι
γίνεται, ὃς **πενίη** εἰκὼν ἀπατήλια βάζει.

Hes. Op. 715-718

μηδὲ πολύξεινον μηδ' ἄξεινον καλέεσθαι,
μηδὲ κακῶν ἔταρον μηδ' ἐσθλῶν νεκεστήρα.
μηδέ ποτ' οὐλομένην **πενίην** θυμοφθόρον ἀνδρὶ
τέτλαθ' ὀνειδίζειν, μακάρων δόσιν αἰὲν ἐόντων.

715

Pind. fr. 109 M.

τὸ κοινόν τις ἀστῶν ἐν εὐδία
τιθεῖς ἐρευνασάτω μεγαλάνορος Ἡσυχίας
τὸ φαιδρὸν φάος,
στάσιν ἀπὸ πραπίδος ἐπίκοτον ἀνελῶν,
πενίας δότεῖραν, ἐχθρὰν κουροτρόφον

5

Od. VI 206-210

ἀλλ' ὄδε τις δύστηνος ἀλώμενος ἐνθάδ' ἰκάνει,
τὸν νῦν χρῆ κομέειν· πρὸς γὰρ Διὸς εἰσὶν ἅπαντες
ξεῖνοί τε **πτωχοί** τε, δόσις δ' ὀλίγη τε φίλη τε.
ἀλλὰ δότ', ἀμφίπολοι, ξείνω βρώσιν τε πόσιν τε,
λούσατέ τ' ἐν ποταμῷ, ὅθ' ἐπὶ σκέπας ἔστ' ἀνέμοιο.

210

Hes. Op. 17-26

τὴν δ' ἑτέρην προτέρην μὲν ἐγείνατο Νύξ ἐρεβεννή,
θῆκε δέ μιν Κρονίδης ὑψίζυγος, αἰθέρι ναίων,
γαίης τ' ἐν ρίζησι καὶ ἀνδράσι πολλὸν ἀμείνω·
ἢ τε καὶ ἀπάλαμόν περ ὁμῶς ἐπὶ ἔργον ἐγείρει·
εἰς ἕτερον γὰρ τίς τε ἴδεν ἔργοιο χατίζων
πλοῦσιον, ὃς σπεύδει μὲν ἀρόμεναι ἠδὲ φυτεύειν
οἰκόν τ' εὐ θέσθαι· ζηλοῖ δέ τε γείτονα γείτων
εἰς **ἄφενος** σπεύδοντ'· ἀγαθὴ δ' Ἔρις ἦδε βροτοῖσιν.
καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει καὶ τέκτονι τέκτων,
καὶ **πτωχὸς πτωχῷ** φθονέει καὶ αἰοιδὸς αἰοιδῷ.

20

25

Hdt. VII 14

ὥς καὶ μέγας καὶ πολλὸς ἐγένεο ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ, οὕτω καὶ **ταπεινὸς** ὀπίσω κατὰ τάχος ἔσσει.

Thuc. VII 75,6

σῆτος γὰρ οὐκέτι ἦν ἐν τῷ στρατοπέδῳ. καὶ μὴν ἡ ἄλλη αἰκία καὶ ἡ ἰσομοιρία τῶν κακῶν, ἔχουσά τινα ὁμῶς τὸ μετὰ πολλῶν κούφισιν, οὐδ' ὥς ῥαδία ἐν τῷ παρόντι ἐδοξάζετο, ἄλλως τε καὶ ἀπὸ οἴας λαμπρότητος καὶ αὐχλήματος τοῦ πρώτου ἐς οἴαν τελευτήν καὶ **ταπεινότητα** ἀφίκτο.

Il. XVI 593-596

Γλαῦκος δὲ πρῶτος Λυκίων ἀγὸς ἀσπιστάων
ἐτράπετ', ἔκτεινεν δὲ Βαθυκλῆα μεγάλθυμον
Χάλκωνος φίλον υἱόν, ὃς Ἑλλάδι οἰκία ναίων
ὄλβῳ τε πλοῦτῳ τε μετέπρεπε Μυρμιδόνεσσι.

595

Il. X 222-226

ἀλλ' εἴ τις μοι ἀνὴρ ἄμ' ἔποιτο καὶ ἄλλος
μᾶλλον θαλπωρὴ καὶ θαρσαλεώτερον ἔσται.
σύν τε δὴ ἔρχομένῳ καὶ τε πρὸ ὃ τοῦ ἐνόησεν
ὅπως **κέρδος** ἐπ'· μόνος δ' εἴ πέρ τε νοήσῃ
ἀλλὰ τέ οἱ βράσσων τε νόος, λεπτή δέ τε μήτις.

225

Il. I 169-171

νῦν δ' εἴμι Φθίην δ', ἐπεὶ ἤ πολλὸν φέρτερόν ἐστιν
οἴκαδ' ἵμεν σὺν νηυσὶ κορωνίσιν, οὐδέ σ' ὄϊω
ἐνθάδ' ἄτιμος ἐὼν ἄφενος καὶ πλοῦτον ἀφύξειν.

170

Hes. Op. 311-313

ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δέ τ' ὄνειδος.
εἰ δέ κεν ἐργάζῃ, τάχα σε ζηλώσει ἀεργὸς
πλουτεῦντα· πλούτῳ δ' ἀρετὴ καὶ κῦδος ὀπηδεῖ.

Theogn. 683-686

πολλοὶ πλοῦτον ἔχουσιν αἰδρίες· οἱ δὲ τὰ καλὰ
ζητοῦσιν χαλεπῇ τειρόμενοι πενήη.
ἔρδαιν δ' ἀμφοτέροισιν ἀμηχανίη παράκειται·
εἴργει γὰρ τοὺς μὲν χρήματα, τοὺς δὲ νόος.

685

Soph. OT 449-462

λέγω δέ σοι· τὸν ἄνδρα τοῦτον ὃν πάλαι
ζητεῖς ἀπειλῶν κἀνακηρύσσω φόνον
τὸν Λαίειον, οὗτός ἐστιν ἐνθάδε,
ξένος λόγῳ μέτοικος, εἶτα δ' ἐγγενῆς
φανήσεται Θηβαῖος, οὐδ' ἠσθήσεται
τῇ ξυμφορᾷ· τυφλὸς γὰρ ἐκ δεδορκότος
καὶ πτωχὸς ἀντὶ πλουσίου ξένην ἔπι
σκήπτρῳ προδεικνύς γαῖαν ἐμπορεύσεται.
Φανήσεται δὲ παισὶ τοῖς αὐτοῦ ξυνῶν
ἀδελφὸς αὐτὸς καὶ πατήρ, κὰξ ἧς ἔφυ
γυναικὸς υἱὸς καὶ πόσις, καὶ τοῦ πατρὸς
ὁμοσπῶρος τε καὶ φονεὺς, καὶ ταῦτ' ἰὼν
εἶσω λογιζοῦ· κὰν λάβῃς μ' ἐψευσμένον,
φάσκειν ἔμ' ἤδη μαντικῇ μηδὲν φρονεῖν.

450

455

460

Od. II 70-78

σχέσθε, φίλοι, καὶ μ' οἷον ἐάσατε πένθει λυγρῷ
τειρεσθ', εἰ μὴ πού τι πατὴρ ἐμὸς ἐσθλὸς Ὀδυσσεὺς
δυσμενέων κάκ' ἔρεξεν εὐκνήμιδας Ἀχαιοὺς,
τῶν μ' ἀποτεινύμενοι κακὰ ῥέζετε δυσμενέοντες,
τούτους ὀτρύνοντες, ἐμοὶ δὲ κε κέρδιον εἶη
ὕμεας ἐσθέμεναι κειμήλιά τε πρόβασίν τε·
εἴ χ' ὕμεῖς γε φάγοιτε, τάχ' ἂν ποτε καὶ τίσις εἶη·
τόφρα γὰρ ἂν κατὰ ἄστῃ ποτιπυσοίμεθα μύθῳ
χρήματ' ἀπαιτίζοντες, ἕως κ' ἀπὸ πάντα δοθείη.

70

75

Hes. Op. 686

χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσιν.

Alc. fr. 360 V.

ὡς γὰρ δή ποτ' Ἀριστόδα-
μον φαῖσ' οὐκ ἀπάλαμνον ἐν Σπάρται λόγον
εἶπεν, χρήματ' ἄνηρ, πένη-
χος δ' οὐδ' εἷς πέλετ' ἔσλος οὐδὲ τίμιος

Pind. I. 2,6-11

ἂ Μοῖσα γὰρ οὐ φιλοκερδῆς
πῶ τὸτ' ἦν οὐδ' ἐργάτις·
οὐδ' ἐπέρναντο γλυκεῖ-
αι μελιθόγγου ποτὶ Τερψιχόρας
ἀργυρωθεῖσαι πρόσωπα μαλθακόφωνοι αἰοδαί.
νῦν δ' ἐφίητι <τὸ> τῶργείου φυλάξαι
ῥῆμ' ἀλαθείας <-> ἄγχιστα βαῖνον,
“χρήματα χρήματ' ἀνήρ”
ὃς φά κτεάνων θ' ἄμα λειφθεῖς καὶ φίλων.

10